

SEMINÁŘ Z PEDAGOGICKÉ PSYCHOLOGIE

Vstupní informace a o vědním oboru

Kontakt

□ Mgr. et Mgr. Jan Mareš, Ph.D.

□ mares@ped.muni.cz

■ **Prosím uvádět v předmětu kód předmětu a seminární skupinu!**

□ diskusní fórum předmětu

□ konzultační hodiny: pondělí 10:00-11:00;

■ jindy jen po předchozí domluvě

■ (Katedra psychologie, Poříčí 31, Brno)

Požadavky na ukončení kurzu

- Seminární práce – poster
 - ▣ Téma dle vlastního výběru v sylabu (teoretické / výzkumné / kazuistické téma)
 - ▣ Do 14.10. – anotaci problému do ISu (odevzdávárna)
 - ▣ sk. v sudé týdny: 25.11. a 9.12. proběhne v semináři „posterová sekce“ s rozpravou nad postery
 - ▣ sk. v liché týdny: 2.12. a 16.12. proběhne v semináři „posterová sekce“ s rozpravou nad postery
- Aktivní účast na seminářích (85%; šest ze sedmi setkání ;)
- Zápočtový test 9.12. (sk. v sudé týdny) a 16.12. (sk. v liché týdny); 5 otázek (uzavřené i otevřené)

Požadavky na ukončení kurzu

(2)

Prosím studenty s SPU či senzorickým handicapem aby o s svých specifických požadavcích na podobu výuky a zkoušky informovali vyučujícího co nejdříve.

Případné dotazy k seminárním pracím atd. vyučující rád zodpoví v diskuzním fóru předmětu v ISu.

Koncepce kurzu

□ **Kurs je věnován:**

- *vybraným teoretickým a metodologickým otázkám výchovy a vzdělávání z pohledu pedagogické a školní psychologie,*
- *studiu metod pedagogické a školní psychologie,*
- *některým širším souvislostem výchovy a vzdělávání ve škole a v rodině,*
- *vybraným speciálními tématům pedagogické a školní psychologie*

Literatura

- Jak se pozná odborná informace (vědecky ověřená) ?
- Čím se liší od informace získané od autority?
- Čím se liší od praktické zkušenosti?
- Jakým způsobem je možné tyto zdroje informací v odborném životě využívat?

- Co je cílem práce s odbornými informacemi?
Nestačí talent a zkušenost?

Literatura

- Doporučená literatura (vč. přednášek a odkazů v ISu)
- Odborná periodika (obvyklá s důrazem na)
 - <http://www.ped.muni.cz/wlib/newweb/index.php?sekce=3>
 - Pedagogika, Studia Paedagogica, Orbis Scholae, Pedagogická orientace, [Pedagogický časopis / Journal of Pedagogy](#) (...)
 - Psychológia a pato psychológia dieťaťa
- Populární periodika
 - Moderní vyučování
 - Učitelské noviny (...)
- Internetové zdroje
 - eBrary <http://site.ebrary.com/lib/masaryk>
 - Stránky např. www.ceskaskola.cz , www.rvp.cz
 - Databáze (ERIC, JSTOR...)
 - Svépomocné skupiny www.nadani.cz

Pedagogická psychologie – perspektivy výkladu v seminářích

- v rámci výkladu i literatury se střídají perspektivy
 - ▣ **jedinec** (žák, učitel, rodič - zejména s důrazem na učení, výchovu a vývoj)
 - ▣ **sociální skupiny**, jejich dynamika a vliv (rodina, školní třída, škola)
 - ▣ **teorie, metody** ev. intervence

Pedagogická psychologie

- Video na úvod: K. Robinson a jeho přednáška pro TED
http://www.ted.com/talks/ken_robinson_changing_education_paradigms.html
- Pedagogická psychologie
 - ▣ angl. educational psychology,
 - ▣ franc. psychologie de l'éducation,
 - ▣ něm. Pädagogische Psychologie,
 - ▣ rusky pedagogičeskaja psihologija
- patří mezi vědní obory, které mají relativně dlouhou historii; vznikla už na přelomu 19. a 20. století.

Pozor na různé významy pojmu!

- Pedagogická psychologie může být chápána jako:
 - Vědní obor
 - Soubor profesí
 - Vyučovací předmět(y) pro různé skupiny
 - Kulturní a mediální fenomén (soubor témat)

...a je potřeba je umět rozlišovat

Zařazení pedagogické psychologie.

- leží na **průniku řady věd**, především pak pedagogiky a psychologie.
 - **Z psychologie** ji ovlivňují zejména vývojová psychologie, kognitivní psychologie, psychologie učení, psychologie motivace, psychologie osobnosti, diferenciální psychologie a sociální psychologie.
 - **Z pedagogiky** ji ovlivňují didaktika (o společných a rozdílných oblastech viz Kansanen, 2004), teorie výchovy a filozofie výchovy.
- **Situování pedagogické psychologie v rámci humanitních věd je ovlivněno historickou tradicí**, v různých zemích se liší.
 - ve většině evropských států, v USA, Kanadě, Austrálii je řazena mezi **psychologické vědy**
 - v Německu a ve skandinávských zemích bývá počítána mezi **vědy pedagogické**.

Vymezení pedagogické psychologie

- je nesnadné, neboť se odvíjí od názoru na její zařazení do soustavy vědních oborů, od její vývojové etapy (proměňovalo se v čase), od zastávané koncepce oboru.
 - **Americká tradice:**
 - pedagogická psychologie je obor, který aplikuje vědecké metody při studiu chování lidí v pedagogických podmínkách (Berliner, 1982)
 - je to obor, který shromažďuje psychologické poznatky, které jsou relevantní pro výchovu a vzdělávání a aplikuje je tak, aby zlepšil kvalitu edukačního procesu a jeho výsledků (Sternberg, Williams, 2002).
 - jde o obor, který se systematicky věnuje zkoumání jedince v kontextu výchovy a vzdělávání (Berliner, Calfee, 1996; Reynolds, Miller, 2003).

Vymezení pedagogické psychologie (2)

□ Česká a slovenská tradice:

- **Neakcentuje aplikační charakter** oboru, nýbrž chápe obor jako svébytný.
- V. Příhoda (1956) vymezuje pedagogickou psychologii jako soustavu poznatků o vnitřních zákonitostech změn, navozených v chování člověka. Od psychologie se liší specifickým zaměřením na jevy sociálně a výchovně formující, od pedagogiky pak neuropsychickým pohledem na učební a výchovně vlivy působící na člověka.
- věda o psychologických zákonitostech výchovně-vzdělávacího procesu ve škole i v mimoškolních zařízeních (Ďurič, 1974).
- V. Kulič a J. Mareš (1992) vymezili pedagogickou psychologii jako relativně samostatný psychologický obor, který sice přijímá podněty od mnoha dalších psychologických i nepsychologických disciplin, ale integruje je, rekonstruuje je a využívá v situacích pedagogického typu. Pedagogické psychologii jde o psychologický pohled na předpoklady, průběh a výsledky: a) rozvoje jednotlivce (zvláště jeho osobnosti), b) rozvoje skupin (žáků, učitelů, vychovatelů, rodin, týmů apod.) v situacích pedagogického typu.

Pedagogická psychologie jako vyučovací předmět.

- **V učitelské přípravě** patří k základním psychologickým předmětům
 - ▣ samostatná učebnice (např. Příhoda, 1956; Jiránek, 1968, Ďurič, 1974 aj.)
 - ▣ tvoří podstatnou část témat v souhrnné učebnici psychologie pro učitele (např. Čáp, 1976, 1993; Ďurič a Štefanovič, 1977; Čáp a Mareš, 2001).
- **V přípravě odborných psychologů** patří pedagogická psychologie k předmětům rozšiřujícím tradiční základ.

Pedagogická psychologie jako obor vědecké přípravy a jako **odborná psychologická specializace.**

- Po skončení pregraduálního studia psychologie může absolvent-psycholog pokračovat ve vědecké postgraduální přípravě.
 - **Jedním z oborů doktorského studia** je také pedagogická psychologie. Studium připravuje absolventy jednak pro vědecko-výzkumnou práci v oboru (v ústavech Akademie věd ČR, ve výzkumných ústavech), jednak pro vědecko-pedagogickou činnost na vysokých školách.

- **Europsycholog**
 - ucelený soubor požadavků, které musí splňovat pregraduální a postgraduální příprava psychologů v dané zemi, aby absolventům tohoto studia byl nejen uznán psychologický diplom v jiných evropských zemích, ale mohli také v těchto zemích vykonávat profesi psychologa.
 - Předpokládá se, že psychologické studium bude sestávat ze tří stupňů:
 - 3 roky bakalářského studia,
 - 2 roky navazujícího magisterského studia
 - nejméně 1 rok praxe pod supervizí po absolvování vysoké školy.
 - **Jedním ze čtyř profesních oborů**, v nichž se absolvent může po promoci specializovat, je také **pedagogická a školní psychologie**, tedy oblast edukace – *education* (EuroPsy, 2005).

Historie oboru ve světě.

- Pedagogická psychologie patří mezi nejstarší psychologické obory, neboť začala se rozvíjet už ke konci 19. století. Mezi její zakladatele patřili přední psychologové své doby.
- Americká psychologická asociace zpracovala publikaci věnovanou stoleté existenci oboru pedagogické psychologie (Zimmermann, Schunk, 2003).
 - jednoduchá periodizaci do tří velkých, mírně se překrývajících vývojových etap:
 - 1890-1920,
 - 1920-1960,
 - od r. 1960 do současnosti.

První období

- Nejstarší vývojové období (1890-1920) reprezentuje šest osobností: W. James, A. Binet, J. Dewey, E.L. Thorndike, L.M. Terman, M. Montessoriová. Připomeňme zde výběrově alespoň první dvě zakladatelské osobnosti.
 - ▣ Americký psycholog **W. James**, který je pokládán za jednoho ze zakladatelů vědecké psychologie, už v r. 1899 napsal Rozpravy s učiteli o psychologii a se studenty o životních ideálech. Upozorňoval, že sama psychologie jako věda nemůže zajistit efektivní výuku žáků, neboť vyučovací činnost učitele je tvořivou záležitostí, je tedy spíše uměním. Byl jeden z prvních, který zdůrazňoval, že je třeba přihlížet k individuálním zvláštnostem žáků a založil tak v pedagogické psychologii linii zaměřenou na dítě a jeho potřeby (child-centered psychology).
 - ▣ Francouzský lékař a psycholog **A. Binet** vnesl do pedagogické psychologie metodu experimentálního zkoumání lidského učení (při výzkumech používal i kontrolní skupiny) a studoval podmínky, za nichž učení ve škole probíhá. Zpočátku se zajímal o psychopatologii, zejména o tzv. abnormální děti. Pro zkoumání jejich kognitivních schopností vypracoval speciální zkoušky a tím se zařadil mezi zakladatele psychologického testování. Nešlo mu však o identifikaci mentálně znevýhodněných dětí proto, aby mohly být separovány od běžné populace. Naopak: snažil se je identifikovat proto, aby jim mohla být poskytnuta zvýšené péče s přihlédnutím k jejich potřebám. Výrazně ovlivnil hnutí moderní výchovy tím, že studoval zvláštnosti dětí; vyvracel představu, že dítě je pouhá zmenšenina dospělého člověka.

Druhé období, třetí období

- Střední vývojové období (1920 – 1960) ovlivnilo pět osobností: L.S. Vygotskij, B.F. Skinner, J. Piaget, L.J. Cronbach, R.M. Gagné.
- Nejmladší vývojové období (od r. 1960 do současnosti) reprezentují: B.S. Bloom, N.L. Gage, J. Bruner, A. Bandura, A.L. Brownová.

Přínos ped. psy. pro další obory

- Aster (1990) uvádí:

- regresní analýzu (R.T. Thorndike),
- analýzu kovariance (A. Porter),
- zjišťování reliability testů a dotazníků (L. Cronbach),
- multivariační metody později zužitkované ve statistických počítačových programech typu SPSS - Statistical Programs for Social Sciences (B. Cooley, P. Lohnes)
- meta-analýzu výsledků empirických výzkumů (G. Glass, I.V. Hedges).
- jedná se ale i např. o action research, practice-based research...

Změny v oboru v minulém století

- Mayer (1992) napsal, že ve 20. století se vztah mezi pedagogikou a psychologií podobal třem odlišným typům dopravní situace.
 - Z počátku šlo o ulici s jednosměrným provozem – podněty mířily od psychologie k pedagogice. **Psychologie** se snažila formulovat **nové teorie učení a vyučování**, zatímco **pedagogika** se je **snažila aplikovat** na problémy, s nimiž zápasila školní praxe.
 - V další vývojové etapě jak psychologie, tak pedagogika zajely do slepé ulice: psychologie se soustředila na problémy, které příliš nesouvisely s edukací lidí; pedagogika se zaměřila na řešení praktických úkolů a odklonila se od teorie.
 - V poslední době byl naštěstí nastolen „obousměrný provoz“ mezi psychologií a pedagogikou (viz dále)